

IQTISODIYOTDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA ULARNI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI

Kandaxarov Zafar Ishratovich

"TDIU" ma'naviy-ma'rifiy ishlar departamenti tyutori

Xayrullayev Javohir Sheraliyevich

"TDIU" talabasi

Sag'dullayev Quvonchbek Ma'ruf o'g'li

"TDIU" talabasi

Annotatsiya: *Tuzilish va tarkibiy o'zgarishlar tushunchalari quyidagilar bo'lishi mumkin turli xil usullarda qo'llaniladi. Nisbatan, eng qo'pol farq ikki yondashuvda aks etadi: rivojlanish iqtisodiyoti yondashuvi va ekonometrik yondashuv. Bu qog'oz rivojlantirish tayanib bo'ladi iqtisodiyot, chunki ekonometrik yondashuv ko'rinadi tarkibiy tahlil va tarkibiy o'zgarishlarni soddalashtiradi. O'zaro ta'sir orqali rivojlangan rivojlanish iqtisodiyoti nazariy tadqiqotlar va empirik tadqiqotlar o'rtasida quyidagilar mavjud kam rivojlangan tuzilish va o'sish bilan bog'liq ko'plab masalalar (rivojlanayotgan) mamlakatlar. Rivojlanish iqtisodiyotida iqtisodiy strukturani tahlil qilish asosan mikro va makro orqali kuzatiladi yondashuv.*

Kalit so'zlar: *Iqtisodiyot, raqamli iqtisodiyot, raqamlashtirish siyosati, innovatsion rivojlanish vazirligi, davlat boshqaruvi, intellekt asri.*

Bugungi kunda, raqamli iqtisodiyot sohasiga bo'lgan talab jadal suratlarda oshib borayabdi. Bu soha haqida gapirishdan oldin, keeling endi bu soh anima ekanligini tushunib olsak. Raqamli iqtisodiyot atamasi birinchi bo'lib Yaponiyada birinchi bo'lib Yaponiyaning 1990-yillardagi turg'unlik davrida yaponiyalik professor va tadqiqotchi, iqtisodchi tomonidan tilga olingan. "Raqamli iqtisodiyot" atamasi birinchi bo'lib 1995 yilda Don Tepkott

muallifligida chop etilgan “Raqamli iqtisodiyot: tarmoqli intellekt asrida va’da va xavf-xatar” (The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence) nashrida alohida tushuncha sifatida istiloh etilgan.[1]

Raqamli iqtisodiyot - bu intellektual faoliyat mahsuli hisoblanib, uzoq davrda shakllangan murakkab tizim sifatida bo’lib, uning tarkibi texnik, axborot, matematik taminotidan iborat bo’lib, real sektorlarni ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatini raqamli texnologiyalarni keng qo’llashga asoslangan tizimdir.

Raqamli iqtisodiyot ikki xil turli tushunchalarni ifodalash uchun ishlatiladi. Birinchidan, raqamli iqtisodiyot – bu rivojlanishning zamonaviy bosqichi hisoblanib, u ijodiy mehnat va axborot ne’matlarining ustuvor o’rni bilan tavsiflanadi. Ikkinchidan, raqamli iqtisodiyot – bu o’ziga xos tushuncha bo’lib, uning o’rganish ob’ekti axborotlashgan jamiyat hisoblanadi. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan global iqtisodiyot sharoitida raqamli iqtisodiyot o’z rivojlanishining boshlang’ich davrida bo’lib, zamonamizning raqamli axborot bosqichiga o’tishi atiga bir necha o’n yilni tashkil etadi. Umuman olganda, raqamli iqtisodiyot – bu jarayonlarni tahlil qilish natijalaridan foydalanish va katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash asosida turli xildagi ishlab chiqarishlar, texnologiyalar, asbob-uskunalar, xizmatlarni saqlash, sotish va yetkazib berish samaradorligini jiddiy ravishda oshirishga imkon beradigan, raqamli ko’rinishdagi ma’lumotlar asosiy ishlab chiqarish omili hisoblangan faoliyatdir. {2}

Endi raqamli iqtisodiyot muammolari, yechimlari va istiqbollariga to’xtaladigan bo’lsak, Innovatsion rivojlanish vazirligi va BMT Taraqqiyot dasturi hamkorligida tashkil etilgan Innovatsiyalar va boshqaruv yechimlari laboratoriyasi tomonidan “Davlat boshqaruvini samarali rivojlantirish va raqamli transformatsiyaga ko’maklashish” loyihasi doirasida seminar o’tkazildi. Tadbirda vazirliklar, davlat idoralari, qo’mitalar vakillari va mas’ul xodimlari ishtirok etdi.

“Raqamli iqtisodiyotning dunyoda rivojlanish tendentsiyalari. O’zbekistonda rivojlanish istiqbollari” mavzusidagi seminarni raqamli iqtisodiyot va elektron hukumat bo’yicha xalqaro ekspert Daniel Mensi olib bordi.

Daniel Mensi bugungi kunda raqamli iqtisodiyot eng ko’p rivojlangan mamlakatlar bu AQSh va Xitoy ekanini ta’kidlab, dunyo bo’yicha blokcheyn texnologiyalarga doir patentlarning 75 foizi aynan shu davlatlarga to’g’ri kelishini aytdi. O’z navbatida internet mahsulotlarining 50 foizini shu davlatlar aholisi iste’mol qiladi. Ma’ruzachi, shuningdek, beshinchi avlod (5G) mobil texnologiyasi haqida ma’lumotlar berdi. Aloqa sifati va ma’lumotlarni uzatish tezligining yuqoriligi, energetik samaradorligi inson salomatligiga zararsiz ekanligidan tashqari, bu texnologiya foydalanuvchilarga yangidan yangi imkoniyatlarni beradi. Masalan, internet mahsulotlari, keng polosali mediaservislardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi, tabiiy ofatlar bo’lgan joylarda ham aloqa o’rnatish imkonini beradi. Raqamli ma’lumotlar qimmatbaho iqtisodiy resurs hisoblansa-da, u raqamli tafakkurga aylanganidagina foyda keltiradi.

Raqamli iqtisodiyot kirib kelishi bilan raqamli platformalar yaratish va tez sur’atlarda o’sib borayotgan raqamli ma’lumotlarni monetizatsiya qilish muammolari vujudga kelmoqda. Bunda qiymat yarata olish yo’llarini, mazkur jarayonlardagi to’siqlarni bartaraf etish vositalarini aniqlash muhimdir. Bu qiymatni yaratish va tarqatish salohiyatini, qiymatni

yangilash, boshqarish hamda qiymatni qo'lga kiritish shakllarini tushunish imkonini beradi. Raqamli iqtisodiyotni dunyoning barcha mamlakatlarida rivojlantirish zarurligi, raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonini tezlashtirish lozimligi qayd etildi.

Yuqorida keltirilgan malumotlardan xulosa qiladigan bo'lsak, hozirgi kunda raqamlashtirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, iqtisodiyot tarmoqlari raqamlashtirish orqali juda katta foydaga ega bo'ish mumkin. Albatta, eng muhim masala bo'lmish "Yashirin iqtisodiyotni" maximum darajada kamaytirishga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. https://uz.vvikipedla.com/wiki/Digital_economy
2. Muhammadjon Butaboev, Akmaljon O'rinov, Farhod mulaydinov, Isroiljon Tojimamatov "Rsqamli iqtisodiyot" darslik, 7-39 betlar.
3. <https://mininnovation.uz/oz/news/raqamli-iqtisodiyot-muammolar-va-imkoniyatlar>
4. <https://www.texnoman.uz/post/raqamli-iqtisodiyot-nima.html>
5. F.Mulaydinov, B. Rajabboyev. Raqamli iqtisodiyotni tadbirkorlikni rivojlantirishga ta'siri. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va telekommunikatsiyalarning zamonaviy muammolari va yechimlari. Respublika ilmiy-texnik anjumani. TATU Farg'ona filiali, 2021 y. 16-17 aprel.
6. Advantages Of The Transition To A Digital Economy In The Innovative Development Of Uzbekistan. F Mulaydinov, A Kadirova, G Melibaeva, O. Akhmadjonov. Jour of Advanced Research in Dynamical & Control Systems.